

ורק להם הדלועין מועילים. אבל לחולים ממש, הדלועים מזיקים.

ורבא לטעמיה שסובר שרבנן נקראים חולים.

דאמר רבא: כמאן מצלינן על קצירי ועל מריעי [כמו מי אנחנו סוברים, שאנחנו מתפללים בכל יום, ולא רק בראש השנה, על האנשים החולים (בברכת "רפאינו"), שהם קצירי, ועל רבנן ("ועל פליטת סופריהם"), שהם מריעי]?^{מט-ב}

[כמאן, כרבי יוסי] שסובר במסכת ראש השנה (טז א) שאדם נדון בכל יום.

אבל לרבנן, אין טעם להתפלל כל יום על החולים ועל רבנן, כיון שהם סוברים שאדם נדון בראש השנה, ואחרי שכבר נגמר דינם, אין התפילה מועילה להם.

ומדאמר רבא, קצירי ומריעי, וכינה את רבנן מריעי, שהוא תרגומו של חולה⁽⁵⁾.

שמע מינה שרבא סובר שרבנן נקראים חולים.

קצירי — היינו החולים המוטלים על ערשותיהם. ונקראו קצירי, לפי שהם קצירי ממש, שנפשמם קצרה מחמת חוליים.

והא — מה שבכרייתא כתוב, שהדלועין יפים לחולה, מדובר בגוויה דקרא [בחלק הרך שבתוך הדלועין].

וכמו שמצאנו, שחלוק תוך הפרי מהפרי,

דאמר רב יהודה: לוליבא דקרא [את תוך הדלועין], חשוב מאוד לאוכלו לרפואה⁽³⁾ אחרי שנתבשל בסילקא [עם תרדין].

ואת הלוליבא דכיתנא [מה שבתוך הזרעים של הפשתן] טוב לאוכלם לרפואה בכותחא [עם כותח].

ודבר זה — אסור לאומרו בפני עם הארץ.

כדי שלא ילכו לשדות אחרים, וישחיתו את הפשתן ואת הדלועין לשם כך⁽⁴⁾.

ג. רבא אמר ליישב את הברייתא האומרת שדלועין יפים לחולה:

אכן, הדלועין קשים לחולה, בין הרכין ובין הקשין שבהם.

ומה שאמרו בכרייתא שהחולים אוכלים בהם פיתן, אין הכוונה לחולים ממש.

אלא, מאן חולין — רבנן! שאפילו כשהם בריאים, הם תשושי כח, מפני שהתורה מתשת את כחם.

3. מאירי.

4. כך פירש הר"ן, והרא"ש פירש שהטעם שאסור לאומרו לעם הארץ, מפני שילעיגו עלינו, שדבר זה שאנחנו לומדים, אפילו הנשים יודעות אותם.

5. מהרש"א בחידושי אגדות.

והרי תבשיל הוא. ותירוץ הגמרא, שכיון שאין אוכלים עמו פת, לא נקרא תבשיל.

פירוש ב': קושית הגמרא היא על מעשה קדירה רך, מדוע אסור בו, הנודר מן התבשיל, והרי אינו תבשיל. ותירוץ הגמרא, שכיון שאוכלים אותו עם פת, נקרא תבשיל.

או דלמא, להיפך, עדיף לאכול דייסא דחיטי ביחד עם לחם דשערי, ודייסא דשערי ביחד עם לחם דחיטי.

רבא, אכליה [היה אוכל] את פיתו ביחד עם חסיפי [קמח של קליות (שעורים קלופים שלא הביאו שלישי ויבשו אותם בתנור)]

רבה בר רב הונא אשכחיה לרב הונא [רבה בר רב הונא מצא את רב הונא דקאכיל דייסא באצבעתיה] שהיה אוכל דייסא עם אצבעותיו].

אמר ליה: אמאי קאכיל מר בדיה [מדוע אוכל מר עם ידיו ולא עם כלי?]

אמר ליה: הכי אמר רב, דייסא באצבעתא כסיום [הדייסא משובחת יותר כשאוכלים אותה עם האצבע]. וכל דכן בתרתין וכל דכן בתלת [וכל שכן שהיא משובחת יותר, אם אוכלה על ידי שתיים ושלש אצבעות].

אמר ליה רב לחייא בריה [בנו], וכן אמר ליה רב הונא לרבה בריה [בנו]:

אם מזמנים לך [אותך] למיכל דייסא, לך עד פרסה כדי לאוכלו.

ואם מזמינים אותך למיכל בישראל דתורא [בשר בקר], לך עד תלתא פרסין [שלוש פרסות] כדי לאוכלו⁽⁷⁾.

אמר ליה רב לחייא בריה, וכן אמר ליה רב הונא לרבה בריה, כל מידעם [כל דבר

מריעו — היינו רבנן שהם חלושים ותשושי כח, שאכילתם ושינתם מעוטה, ועמלם מרובה.

שינוי במשנה: קונם תבשיל וכו' ומותר בעבה:

ומבארת הגמרא: מתניתין, משנתנו המתירה לנודר מן התבשיל לאכול מעשה קדירה עבה, היא משום שמנהגם היה שלא לאכול עמו את הפת, ודלא כמנהג בבלאי.

דאמר רבי זירא: בבלאי, טפשאי הם, משום דאכילי לחמא בלחמא. שהם אוכלים מעשה קדירה עבה, שהוא כמו לחם, יחד עם לחם.

ולפי זה, בבלי שנודר מן התבשיל, אסור במעשה קדירה עבה, כיון שדרכם של הבבליים לאוכלו עם הפת, נקרא תבשיל.

רב חסדא היה מבני בבל שהיו אוכלים פת בדייסא.

ולכן אמר רב חסדא: דמשאיל [יש לשאול] להון, להלין נקדני דהוצל⁽⁶⁾ [את אותם אנשים מהוצל, שמדקדקים באכילתם] —

הדין דייסא [מאכל זה של חיטים מבושלים], היכין מעלי למיכלה [כיצד עדיף לאוכלו]?

האם עדיף לאכול דייסא דחיטי, ביחד עם לחמא דחיטי. ודייסא דשערי בלחמא דשערי.

6. הרא"ש גרס "נקרני", כלומר, נקיי הדעת.

7. הרי"ץ בשיטמ"ק פירש להיפך, אם מזמינים אותך לאכול דייסא תסרב עד שיעור של פרסא,

כיון שהם קשיין לגוף. ואם מזמינים אותך לאכול בשר השור, תסרב עד שלש פרסות, מפני שהם עוד יותר קשיין לגוף. והמפרש פירש, שדייסא אינה סועדת את הלב

שהכנסת לפיך] לא תפלוט קמיה רבך [לא תרוק אותו החוצה לפני רבך] מפני כבודו, לפי שהיורק בפני רבו, חייב מיתה.

לבר מן [חורץ] מקרא [דלועין] ודייסא, שהן קשין לגוף, ודומין לפתילתא של אבר [לגוש של עופרת] שאינו מתעכל בגוף, ויש בהם משום סכנת נפשות.

ולכן יש לירוק אותם החוצה, אפילו בפני רבו,

ואפילו קמי [בפני] שבור מלכא⁽⁸⁾, יש לפלוט אותם מהפה, מחמת הסכנה.

רבי יוסי ורבי יהודה אכלו דייסא ביחד בקערה אחת, חד אכיל דייסא באצבעתיה, וחד אכיל בהוצא [בקליפת עץ].

אמר ליה, אותו דאכיל [שהיה אוכל] בהוצא, לאותו דאכיל [שהיה אוכל] באצבעתיה: עד מתי אתה מאכילני צואתך שתחת הציפורניים!?

אמר ליה, אותו דאכיל באצבעתיה, לאותו דאכיל בהוצא: עד מתי אתה מאכילני רוקך!?

שאינן הדרך לקנח את ההוצא מהרוק קודם שמחזירו לקערה.

[מה שאינן כן באצבע, שהיה מקנח אותו מן הרוק קודם שמחזירה לקערה]

רבי יהודה ורבי שמעון, אייתו לקמיהו [הביאו לפנייהם] בלוספיין [מין תאנים שקשים לעיכול].

רבי יהודה אכל, רבי שמעון לא אכל.

אמר ליה רבי יהודה לרבי שמעון: מאי טעמא לא אכיל מר?

אמר ליה רבי שמעון, תאנים אלו אינן יוצאין מבני מעים כל עיקר.

אמר ליה רבי יהודה, אם כך כל שכן שנאכלם ונסמוך עליהן שלא נצטרך לאכול מאכל אחר למחר, שמתוך שאינם מתעכלים, הם מתעכבים במעיים, וכל זמן שהם עומדים שם, הם זנים את הגוף⁽⁹⁾.

רבי יהודה הוה יתיב [היה יושב] קמיה ד[לפני] רבי טרפון,

אמר ליה רבי טרפון: היום פניך צהובין, שהיה נראה מדוושן.

אמר ליה רבי יהודה: הטעם שהיום פני צהובין, משום שאמש [אתמול] יצאו עבדיך לשדה, והביאו לנו תרדיו, ואכלנום בלא מלח. ואם אכלנום במלח, כל שכן שהיו פנינו צהובין.

אמרה היא מטרוניתא [אשה רומית חשובה] לרבי יהודה: מורה ורוי [אתה בעל הוראה], ואתה משתכר? כי מתוך שהיו פניו צהובין, היתה סבורה שהשתכר.

9. כתב השיטמ"ק בשם הרא"ם, דברי בדיחות היה, כי לפי חכמת הרפואות ומנהג העולם, כל מאכל השווה בבני מעיים יותר מעת לעת אינו יפה לגוף.

אלא עד שיעור של הליוך פרסא, ובשר השור סועד עד שיעור שלש פרסות.

8. שבור מלכא היה מלך בזמן שמואל, או שמואל עצמו היה נקרא שבור מלכא. שיטמ"ק.

הולך לבית המדרש], שקיל גולפא על כתפיה [היה נושא אתו קנקן על כתיפון] כדי שיהיה לו על מה לשבת בבית המדרש.

אמר: גדולה מלאכה שמכבדת את בעליה. שמחמת מלאכה זו של נשיאת הקנקן לבית המדרש, היה יכול לשבת עליו, ולא היה צריך לשבת על גבי הקרקע.

רבי שמעון שקיל צנא [לקח צנצנת] על כתפיה לבית המדרש. אמר: גדולה מלאכה שמכבדת את בעליה שלא יצטרך לשבת על גבי הקרקע בבית המדרש.

דביתהו [אשתו] דרבי יהודה, נפקת נקטת עמרא [יצאה מביתה והביאה צמר], עבדה גלימא דהוטבי [עשתה מהצמר גלימה חשובה].

כד נפקת לשוקא [כאשר היתה היא יוצאת לשוק] מיכסיא ביה [היתה מתלבשת בו].

וכד נפיק [וכאשר היה יוצא] רבי יהודה לצלויי [להתפלל] הוה מיכסי ומצלי [היה מתלבש בו ומתפלל].

וכד מיכסי ביה [וכשהיה רבי יהודה

אמר לה רבי יהודה: הימנותא בידא דהיא איתתא [אמונתי בידך], אי טעימנא [שאיני טועם כל השנה יין] אלא רק בקידושא ואבדלתא, (10) וארבעה כסי דפסחא [וארבע כוסות של ליל הסדר]. וחוגרני צידעי [וקושר אני את צדעי פדחתין] מן הפסח עד העצרת מחמת מיחוש הראש שיש לי מאותו יין שאני שותה בליל הסדר. (11)

אלא, הטעם לפני צהובין, משום "חכמת אדם תאיר פניו". (קהלת ח).

אמר ליה הווא צדוקי לרבי יהודה: פניך הצהובין דומין אי [און] כמלוי רבית אי [און] כמגדלי חזירין, כי מתוך שמרויחין הרבה פניהם צהובין.

אמר ליה רבי יהודה: אין פני צהובין מחמת זה, שהרי ביהודאי [ליהודים] תרוייהו [גם לגדל חזירים וגם להלוות בריבית] אסירן.

אלא הטעם לפני צהובין, משום שעשרים וארבעה בית הכסא אית [יש] לי מן ביתא עד בי מדרשא, וכל שעה ושעה אני נכנס לכל אחד ואחד.

רבי יהודה, כד אזיל לבי מדרשא [כשהיה

11. הרשב"א בתשובותיו (ח"א רלח — הובא בב"י או"ח תעב) נשאל על אדם המצטער בשתיית יין, האם חייב בארבע כוסות, או שמה יקבע סידרו על המצה, כדין מי שאין לו יין. והשיב שמתסכר שחייב לדחוק את עצמו, על אף צערו ומכאוביו, וישתה ארבע כוסות, והביא סמך לדבר מרבי יהודה בסוגיין. וכן נפסק בשו"ע (או"ח תעב, י).

אמנם כתב האחרונים (הובא במשנ"ב שם)

10. המהרש"א בחידושי אגדות הקשה, מדוע רבי יהודה לא שתה יין בחג, והרי רבי יהודה עצמו דורש (בפסחים קט, א) את הפסוק "ושמחת בחגך" שאנשים צריכים לשמוח בראוי להם — ביין?

ותירץ, שרבי יהודה דיבר בסתם אנשים, שראוי להם יין, אבל רבי יהודה עצמו, היה שונה מסתם אנשים, שהרי לא היה ראוי לו יין, כמו שאמר שמחמת היין היה חוגר צדעיו.

שדר ליה [שלח לן] רבן שמעון בן גמליאל גלימא כדי שיהיה לו מה ללבוש, ולא קביל.

דלי ציפתא [הגביה רבי יהודה את המחצלת א-1] שהיה יושב עליה⁽¹⁾ לעיני השליח שהביא לו את הגלימא, ואמר ליה לשלוחא: חזי מאי איכא [ראה כמה עושר יש לי]! שנעשה לו נס ונתמלא כל אותו מקום בזהובים.

מיהו, אמר רבי יהודה, לא ניהא לי דאיתחני בהדין עלמא [איני רוצה ליהנות ולקבל את שכרי בעולם הזה].

רבי עקיבא היה רועה צאן בבית אחד מעשירי ירושלים, שהיה מכונה "כלבא שבוע" (על שם, שכל מי שהיה נכנס אליו רעב ככלב, היה יוצא שבע).

מתלבש בן, הוא מברך, ברוך שעטני מעיל, משום שהיתה הגלימה חשובה אצלו⁽¹²⁾ כמו מעיל העשוי ממשי (שנקרא מעיל, על שם עילויו משאר בגדים⁽¹³⁾).

זימנא חדא [פעם אחת] גזר רבן שמעון בן גמליאל תעניתא [תענית ציבור].

ודרכם היה להתאסף בכל תענית למקום הנשיא.

רבי יהודה לא אתא [לא בא] לבי תעניתא.

אמרין ליה [אמרו לן] לרבן שמעון בן גמליאל, שהסיבה שרבי יהודה לא בא, משום דלא אית ליה כפויא [שאיין לו בגד להתכסות בו]⁽¹⁴⁾.

קשה, כיצד לא היה בזה משום "לא ילבש". ויעוין במהרש"א בחידושי אגדות, שכתב שבגד מעיל הוא מיוחד לשניהם, כמו שמצאנו בפסוקים מפורשים, ולכן אין בו משום "לא ילבש".

13. שיטמ"ק, ופירש, שלא היה משקר בכרכתו שכירך על המעיל. לפי שהוא קרא אותו מעיל, וגם לפי שהיה זה מעולה בעיניו היה יכול לקרותו מעיל.

14. המהרש"א בחידושי אגדות מבאר: שאפשר שאותו מעיל לא היה בידו, כיון שאשתו היתה צריכה לצאת לשוק, או, שהיה מתבייש לבא לשם בכסות שמיוחד גם לאשתו, ולכן שלחו לו גלימא, שהוא כסות המיוחד לאיש.

1. הרא"ש מפרש, שרבי יהודה הגביה את המחצלת, משום שסמך על הנס, שמשמים יראו שם מעות.

שאם מצטער, יכול לשתות יין צימוקים או חמר מדינה.

אבל כתב במשנה ברורה שם, שכל זה אמור דווקא במי שמצטער בשתיתו, או בא לידי כאב ראש מהשתיה וכדומה, אבל אם יחלה ויפול למשכב, פטור משתית יין. לפי שאין זה דרך חירות (שער הציון שם).

12. שאל הגר"ח שמואלביץ זצ"ל, ממה נפשך, איזה בגד זה היה, אם זה היה של איש, כיצד לבשתו האשה, ואם זה היה של אשה, כיצד לבשו רבי יהודה?

מוכרח, שלא היה זה כי אם חתיכת בד, שלא שייך בה שם "בגד איש" או "בגד אשה", ואפילו הכי היה חביב עליו ביותר, צא ולמד מידת ההסתפקות להיכן היא מגעת. (שיחות מוסר — מאמר י' תשל"ג).

(ולכאור' יש לעיין, שהרי בראשונים פירשו שגלימא דהוטבי, היינו גלימה חשובה. ואם כן